
EESTI KRISTLASKONNA KORONAPANDEEMIA T PUUDUTAVAD ARUSAAMAD NING NENDE SEOS ISIKLIKE JA KOGUKONDLIKE VEENDUMUSTEGA

Meeli Tankler, Laur Lilleoja

Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar
Baltic Methodist Theological Seminary

Abstract

Perceptions of the Estonian Christian Community Regarding the Coronavirus Pandemic and Their Relation to Personal and Community Beliefs

Current paper is focusing on emerging Coronavirus theology of the Estonian Christian community, to understand and map the theological and biblical arguments for and against vaccination and, to analyze if these arguments real life decisions regarding the vaccination against COVID-19. The research is based on online survey which was filled by 127 individuals with varied denominational and social background.

It appears that many Estonian Christians have personal theological arguments (often both pro and con) about vaccination. At the same time, no relationship between membership of different congregation and attitudes towards the vaccination could be confirmed.

More than two-thirds of respondents supported the idea that topics related to vaccination should be discussed within churches. However, almost no one indicated that the sermons had an impact on their attitudes towards the vaccination.

Keywords

Attitudes towards the vaccination · biblical arguments · COVID-19 · pandemic · trust

Alates 12. märtsist 2020, mil Eestis kehtestati seoses COVID-19 pandeemiaga eriolukord (Riigi Teataja III, 13.03.2020, 1), on COVID-19-t põhjustava viiruse ja sellega võitlemise teema olnud ühiskonnas püsivalt päevakorras. Kristlaste jaoks on loomulik vaadelda ka argiseid elunähtusi usulises kontekstis ja otsida neile selgitusi, mis toetuksid usule ja/või lähtuksid piibellikest väärtustest. Võiksime seda tinglikult nimetada igaühe isiklikuks teoloogiaks. Nagu religiooniõpetaja Toomas Jürgenstein väidab, on igaühel seega võimalik välja arendada ka oma spetsiifiline „koroona-teoloogia“ (Jürgenstein 2021).

Artikli autorite huvi on olnud põhjalikumalt uurida Eesti kristlaskonna väljakujunenud või alles kujuneva koroona-teoloogia erinevaid tahke, püüdes eeskätt mõista ja kaardistada teoloogilisi ja piibellikke argumente vaksineerimise poolt ja vastu ning võimalusel seostada neid argumente ka reaalse vaksineerimist puudutavate otsustega.

Eesmärkide saavutamiseks viidi novembris 2021 läbi vastavasisuline küsitlus, milles osales 117 erineva konfessionaalse ning demograafilise taustaga vastajat. Küsimustik koosnes kahest temaatilisest plokist. Esimene oli kvantitatiivsem, vaadeldes vastajate objektiivset tegutsemist pandeemia kontekstis: milline oli eelistatud inforuum ning usaldus institutsioonide ja infokanalite suhtes, millised olid valikud vaksineerimise küsimuses ning kuidas tajuti erinevaid viirusega seotud riske. Teine pool küsimustikust oli kvalitatiivsem, keskendudes küsitletute teoloogilistele argumentatsioonidele vaksineerimise küsimuses. Sellest lähtuvalt on ka artikli analüütilises osas kombineeritud nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset lähenemist.

RELIGIOOSSUS JA VAKTSINEERIMINE

Teoloogilisi hoiakuid ja tõekspidamisi COVID-19 pandeemia kontekstis on tänaseks enim uuritud Ameerika Ühendriikides. 2020. aasta sügisel Pew uurimiskeskuse läbiviidud küsitluse põhjal selgus, et 35% ameeriklastest usub koroonaviiruse olevat „Jumala poolt saadetud õppetunni“ (What Lessons Do 2020). Sama uurimus toob välja ka levinumad teoloogilised teemad, millele küsitlusele vastanud kristlased on viidanud: ühelt poolt on pandeemia pannud neid mõtlema rohkem sellele, milline on Jumala roll üksikisiku elus; teiselt poolt sellele, et maailma lõpp on

lähedal (*ibid.*). Maailma lõpu ehk Kristuse teise tulemise temaatika ja pandeemia seosed on esile toonud ka kristlaste seas levivad COVID-19 pandeemia apokalüptilised, Ilmutuse raamatuga seostuvad tõlgendused, sealhulgas seose nelja ratsanikuga, kes ilmuvad seitsme pitseri avamisel (Ilm 6:1–8:1): väidetavalt on COVID-19 „tõestus sellest, et Ilmutuse raamatus kirjeldatud nuhtlused on nüüd inimkonda tabanud ja Jeesuse tagasitulek on ligidal“ (Dein 2021). Lisaks on levinud teooria, nagu võiks vaksineerimist võrdsustada „metsalise märgi“ vastuvõtmisega, ilma milleta „ei tohiks osta ega müüa“ (Ilm 13:16–17) (Nieminen 2021).

USA-s on uuritud elanike valmisolekut vaksineerimiseks lähtuvalt nende konfessionaalsest kuuluvusest ning selle põhjal on kõige sagedamini pooldaval seisukohal ateistid ja harvemini valged evangelikaalidest protestandid. Uurimuse läbiviijad on tulemusi vaadelnud individualistlike ja kollektivistlike hoiakute spektri taustal, järeldades, et valged evangelikaalidest protestandid kalduvad teistest religioossetest gruppidest vähem mõtlema sellele, et tahe kogukonna kui terviku tervist hoida peaks tugevasti mõjutama indiviidi otsust vaksineerida COVID-19 vastu (Funk, Gramlich 2021). Sellesse konteksti võib paigutada ka judaismile omased seisukohad, mille põhjal „keeldumine elu säästvast tegutsemisest on vastuolus Seadusega“ ja et „indiviidi võib sundida vastu võtma meditsiinilist abi, kui see ei ole meditsiiniliselt ebausaldusväärne, kõrge riskiga või selle osutamise puhul tahtevastaselt tekib kahtlus positiivses tulemusel“ (Sinclair 1997).

Samuel J. Hood on USA evangelikaalsete kirikute kasvava vaktsiinikõhkluse taustal toonud välja tõdemuse, et tegelikult puudub igasugune tõestusmaterjal selle kohta, nagu suurendaks evangelikaalsed tõekspidamised iseenesest vaktsiinivastasust (Hood 2021: 187), ning nendib, et paranev teoloogiline arusaam loomise ja uue loodu doktriinist võib soodustada arusaama, et kogukonna tervise hoidmine on seotud loomise alguses inimkonnale antud ülesandega kogu loodu eest hoolt kanda. Kogukonna tervise hoidmise teemat kristlikus võtmes on rõhutanud ka Harold Remus, tõdedes, et üksikisiku tervise taastamine on paljudes Uue Testamendi tervendamislugudes ühtlasi aluseks selle isiku staatuse taastamisele kogukonna tasandil ja seega panustab iga üksik tervendamine suures pildis kogukonna kui terviku tervise hoidmisesse (Remus 2001: 505).

Ühes uurimuses religiooni ja pandeemia suhetest tuuakse aga välja suundumus, mille kohaselt inimeste suhtumine pandeemiasse ja vaktsineerimisse ei sõltu niivõrd formaalsest kuulumisest konkreetseesse kristlikku konfessiooni kuivõrd sellest, mil määral inimene defineerib end religioosena. Uurimuse tulemusena leiti, et tugevama religioosse kuuluvustundega inimesed kalduvad sageli olema väiksema „teadusliku kirjaoskusega“ ehk siis uskuma vähem teaduse saavutustesse. Selgituseks pakutakse, et „religioosus seostub eeskätt intuiitiivse mõtlemisega, mis seab teadust iseloomustava süstemaatilise empiirilise vaatluse suhtes pigem esikohale usu ja sümbolites mõtlemise“ (Druckman *et al.* 2021). Sama uurimus jõuab ühtlasi järeldusele, et usukogukonnas võib isikutevaheline suhtlusedünaamika ja jagatud uskumuste süsteem põhjustada suuremat vastuvõtlikkust valeinformatsiooni suhtes. Sarnasele järeldusele on jõudnud ka Krantz kolleegidega (2021), kes leiab, et religioosus on pigem negatiivses seoses usaldusega COVID-19 puudutavate teadusuuringute vastu ning seostub positiivselt religiooselt põhjendatud konspiratsiooniteooriatega COVID-19 kohta. Samas uuringus leiti kõrgema religioosusega vastajate seas ühtlasi märkimisväärselt suurem emotsionaalne ärevus COVID-19 viiruse suhtes, mis autorite sõnul vastandub ajaloolisele kuvandile tõsiusklikust kui inimesest, keda on õnnistatud mõistliku meele ja sisemise rahuga (Krantz *et al.* 2020).

Suhtumist vaktsineerimisse ja selle seost religiooniga on uuritud ka mõnedes Euroopa riikides. Nii jõuti näiteks Hispaanias tehtud uurimuses järeldusele, et religioon ei osutunud määravaks faktoriks vaktsineerimist puudutava otsuse langetamisel, kuid mittereligioossetel inimestel oli vaktsineerimise suhtes vähem kahtlusi kui kristlastel (Rodríguez-Blanco *et al.* 2021). Ühese mõju puudumist näivad kinnitavat mitmed teisedki uurimused, mille põhjal inimeste suhtumine COVID-19 viirusesse ja selle vastu vaktsineerimisse sõltub pigem mitme teguri koosmõjust. Näiteks Pew uurimiskeskuse uurimus kirjeldab kõige määravamana kolme tegurit: otsene kartus haigestumise ees, usaldus vaktsiini väljatöötamise protsessi suhtes ja inimese senine vaktsineerimist puudutav käitumismall (Funk, Tyson 2020). Lisaks on kogu elanikkonna vaates tuvastatud ka hoiakute suhteliselt suur muutlikkus – näiteks 2020. aastal väljendas maikuu USA-s vaktsineerimiseks valmisolekut 72%, septembris 51%, novembris 60% ja 2021. a veebruaris 69% küsitletutest (Funk, Tyson 2021).

TEOLOOGILISED ARGUMENDID

Euroopa Kirikute Konverentsi aruteludokument COVID-19 vastu vaksineerimise teemal pakub sel teemal diskuteerimiseks avaramat teoloogilist pinda (Euroopa Kirikute Konverents 2021). Teoloogilised argumendid lähtuvad siin kolmest suurest aspektist: usaldus, vastutus ja solidaarsus. Väidetakse, et Jumala usaldamine ei ole võimalik ilma usalduseta inimeste vastu, et ligimese suhtes vastutustundlik käitumine võib muuta vajalikuks oma õiguste piiramise seoses kehalise puutumatusena ja et solidaarsus tähendab ühtlasi kohustust kaitsta kõige haavatavaid. Dokument kutsub kristlasi üles arutlema pandeemia ja vaksineerimise üle kristliku maailmapildi kontekstis. Üsna sarnase üleskutse võib leida ka Krantzi uurimuse kokkuvõttes, kus ta rõhutab, et „ennetustöö ei peaks lähtuma ainult sekulaarsest kontekstist, vaid ka religioosse kogukonna seest, kandes endas mõistuspärasest ennetusstrateegiat, mis toetub religioossetele doktriinidele ja usulisele maailmavaatele“ (Krantz *et al.* 2020).

Eesti teoloogid ja kirikujuhid ei ole olnud kuigi innukad avalikkuse ees oma teoloogilisi seisukohti esitades ei vaksineerimise poolt ega vastu argumenteerima, kuigi üldine hoiak Eesti Kirikute Nõukogu tasandil on pigem vaksineerimise toetamine. Nii tödes EELK piiskop Tiit Salumäe augustis 2021 oma ringkirjas EELK kogudustele: „EKN ja liikmeskirikud on alates vaksineerimisprotsessi algusest väljendanud selget huvi vaksineerimisprotsessi edenemise suhtes ja pidanud vajalikuks riigipoolseid samme ka vaimulike ja kirikutöötajate vaksineerimise edendamiseks“ (Salumäe 2021).

2021. aasta kevadel Maalehe küsimusele vastates (Mikovitš 2021) rõhutas EELK peapiiskop Urmas Viilma, et „vaksineerimise üle otsustamisel tuleb lähtuda asjatundjate nõuannetest, oma südametunnistusest, kristlikust ligimesearmastusest ning vastutusest kaastööliste ja kõigi teiste inimeste ees“. Ta möönab ühtlasi, et „oma korraldustes liiga detailseks minnes hakkame võtma endale vaksineerimiseksperptide rolli, mida kirik teha ei saaks. Vaksineerimise küsimuses on igal inimesel õigus lähtuda oma südametunnistusest, kuid ka kohustus arvestada ligimese heaolu ja tervisega“. Samas Maalehe intervjuus ütleb EAÕK metropoliit Stefanos, et vaksineerimine on „teisi hoidev tegu“, ning RKK apostellik

administraator Eestis Philippe Jourdan lisab: „Inimelu on püha. Ning kirik kiidab heaks teaduse ja ravimid, ka vaktsiinid, mis aitavad elu kaitsta. Vaktsineerimata inimene on ohuks endale ja teistele.“

Philippe Jourdan on korduvalt ajakirjanduses sõna võtnud vaktsineerimise toetuseks, rõhutades muuhulgas paavst Franciscuse avalikku osalemist vaktsineerimiskampanias „It’s up to you“ („Kõik sõltub sinust“) kui kristlaskonnale isikliku eeskuju andmist. Jourdan toob esile, et „vaktsineerimine on armastuse tegu“ (Jourdan 2021), rõhutades sealjuures eeskätt kollektiivset armastust ehk solidaarsust, kus iga inimese otsus ei ole üksnes isiklik, vaid puudutab ka teisi inimesi tema lähikonnas. Riik on kirikute rolli rahvatervise edendamisel piisavalt oluliseks pidanud, saates kirikutele ja kogudustele Sotsiaalministeeriumi vaktsineerimise töörühma juhi Marek Seeri ja ministeeriumi peakaplani Ove Sanderi allkirjastatud pöördumise. Selles kutsutakse üles vahendama jumalateenistusel vaktsineerimisinfot, pakutakse võimalust kutsuda kirikuüritustele vaktsineerimise buss ja rõhutatakse, et kirikul on märkimisväärsed võimalused „tõepõhise ja eetilisel vastutustundliku info vahendamiseks“ (Seer 2021).

Jälgides erinevate kristlike mõjuisikute mõtteavaldusi vaktsineerimise toetuseks, võiks Eesti kontekstis enim kõlanud teoloogilise argumendina esile tuua ligimesearmastuse ja/või üldisele heaolule (sealhulgas kogukonna tervise hoidmisele) kaasaaitamise. Nagu kuulutas prohvet Jeremija: „Ja taotlege selle linna heaolu, kuhu ma olen lasknud teid viia, ja paluge selleks Issandat; sest selle hea põli on teie hea põli!“ (Jr 29:7). Philippe Jourdan on rõhutanud ka eeskujuks olemise ja ühiskondliku solidaarsuse väärtust. Sarnast mõtet jagab Toomas Jürgenstein: „Üheks oluliseks halastaja samaarlase vääriliseks teoks oleks võimalusel end vaktsineerida lasta ja soovitada seda ka teistele“ (Jürgenstein 2021a). Jürgenstein räägib teisalt ühiskonna ja kogukonna solidaarsusest osaduse võtmes, kutsudes üles rüütama koroonat puudutavat informatsiooni osadusliku sõnumi vormi (Jürgenstein 2021b). Kaplan Katri Aaslav-Tepandi on lisaks välja toonud ka usalduse teema, seda nii riigivõimu kui meditsiini puhul: „See pole mitte ainult meditsiiniline kaitse, vaid ka hinge- rahu, kaitse hirmu ja ängi vastu. Teadmine, et oled teinud endast oleneva. Oled usaldanud meedikuid ja teadlasi, usaldanud oma riiki“ (Aaslav-Tepandi 2021).

Vaktsineerimise vastaste teoloogilistest argumentidest saab parima ülevaate sotsiaalmeediat (nt Facebook) jälgides. 2021. aasta varasügise seisuga võis erinevatest diskussioonidest üldistavalt välja noppida mõned levinumad teoloogilised mõttekäigud.

Näiteks „Tervis ja haigus on Jumala annid: õige kristlik suhtumine on leppimine oma tervisliku olukorraga kui Jumala poolt antuga“, mis toetub ilmselt eeskätt vanatestamentlikule arusaamale Jumala õnnistusest, mis hoiab õigest inimesest eemal kõik halva (nt SMs 7:15), ja töotusele, et Jumal kaitseb õiget (nt Ps 91:4–7).

Samuti viidatakse tihti hirmule – „Hirm (sh surmahirm) ja muretsemine on Piiblis hukka mõistetud emotsioonid ja vaktsineerimine justkui näitaks allumist sellisele hirmule“. Ühele uurimuse tarbeks kontakti otsimise meilile saabunud vastus kinnitab pisut seda mõttekäiku: nimelt heidetakse uurimisküsimustele ette, et „natuke häiris küsimuse asetus, kas ma muretsen koroonanakkuse / vaktsiinide toime vms pärast. Asi pole ju mures, vaid arvamustes. Muretsemise väljend jätab õhku tunde, et tegemist on lihtsalt hetke hingeseisundiga“.

„Palve on ülimuslik mistahes meditsiinilise abi otsimisega võrreldes“ – seega saab vaktsineerimist tõlgendada usaldamatusena Jumala vastu. Selle argumendi elujõulisust toetab näiteks konkreetne teadusuuring, mille kohaselt leiti, et mitmete kirikute „õpetus prioriseerib palveid meditsiiniga võrreldes, põhjustades sellega pühendunud kristlaste seas kõhklust vaktsineerimise suhtes“ (Garcia *et al.* 2021).

Lisaks on levinud ka vaktsineerimise tõlgendamine otseselt Jumalast ära pöördumisena ja kristliku usu reetmisena (seos Ilmutuse raamatu „metsalise märgiga“).

METOODIKA

Nagu juba mainitud, kasutati andmete kogumiseks ankeeti¹, mis sisaldas järgmisi küsimuste plokkide: usaldus erinevate infokanalite suhtes, meediatarbimine, mure seoses COVID-19 pandeemia ning vaktsineerimisega, koguduse roll vaktsineerimisega seotud teemade käsitlemisel, üldine hoiak vaktsineerimise suhtes, vaktsineerimist toetavad või sellele

¹ Küsimustikuga on võimalik tutvuda lingi vahendusel: bit.ly/3AsJ7oy.

vastandavad piibellikud argumendid, lisaks ka vastajate demograafiline taust. Ankeedile oli võimalik vastata veebikeskkonnas Surveer.com ning küsimustele vastamiseks kulus keskmiselt kuus minutit.

Uuringu valimi moodustasid Eesti Kirikute Nõukogu (EKN) liikmeskirikute eestlastest liikmed. Igast konfessioonist valiti välja liikmeskonna suurusel vastavas proportsioonis arv kogudusi, kelle pastori või muu esindajaga kontakteeruti ning paluti omakorda viie-kuue võimalikult erineva taustaga liikme kontakti. Osalejatele saadeti uuringut kirjeldav kontaktkiri, mis sisaldas personaalset linki uuringule. Küsitlusele vastamisel oli seega tagatud täielik anonüümsus.

Uuringu algne eesmärk oli kaasata vastajaid kokku 40 kogudusest (tabel 1), selleks kontakteeruti 66 kogudusega, kellest 26 (umbes 40%) nõustus lõppkokkuvõttes uuringus osalema. Uringust jäid täielikult välja Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik ja Seitsmenda Päeva Adventistide Koguduste Eesti Liit. Planeeritust enam oli vastajaid Eesti Metodisti Kirikust. Kokku kontakteeruti eri koguduste 142 liikmega, kellest küsitlusele vastas 117 ehk ligikaudu 82%.

Koguduste võrdlemisi madal osalemismäär toob selgelt välja vaktsineerimise temaatika tundlikkuse ka kirikute kontekstis. Viimast kinnitas ka mitme pastori vastus, kes viitasid soovile kogudusesiseste konfliktide vältimiseks teemat mitte avada.

Tabel 1. Konfessioonidepõhine valim

	Algne valim	Kontakteeruti	Osales
Eesti Evangeelne Luterlik Kirik	15	22	11
Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit	9	18	3
Eesti Metodisti Kirik	3	12	7
Rooma-Katoliku Kiriku Apostellik Administratuur Eestis	2	2	2
Eesti Kristlik Nelipühi Kirik	4	8	3
Seitsmenda Päeva Adventistide Koguduste Eesti Liit	2	3	0
Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik	7	1	0
Kokku	42	66	26

VASTAJATE TAUST

56% vastajatest olid naised ning 44% mehed. 75% olid kõrgharidusega, 22% kesk- või kutseharidusega ning 3% alg- või põhiharidusega. Uuringus osalejad asusid geograafiliselt üle Eesti, ainsa erandina Ida-Viru maakond, kust ei olnud ühtegi vastajat. 76% vastajatest elas linnas ning 24% väiksemas asulas või maal.

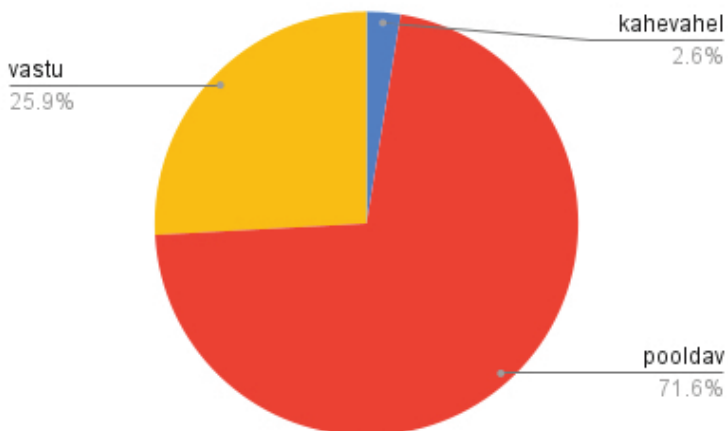
Konfessionaalselt oli vastajaid enim luterliku taustaga (40%), järgneva suurema grupi moodustasid metodisti kiriku liikmed (23%), kellele järgnesid rooma-katoliku (13,5%), nelipühi (11%) ja Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste liidu liikmed (10%). 3% vastanutest kuulus mõnda teise konfessiooni.

Kuigi vastajate demograafiline taust varieerub, on selge, et konfessionaalne jaotus ei vasta eesti keelt kõnelevale kristlaskonnale. Eelkõige puudutab see adventistide kiriku ja Eesti Apostlik-Õigeusu kiriku liikmete puudumist, kuid ka mõne konfessiooni vastajate proportsioonide ebakõla. Viimast probleemi oleks põhimõtteliselt võimalik lahendada kaalumise teel, kuid kuna vastajate üldarv on suhteliselt väike ning regressioonanalüüs ei kinnita ka konfessiooni statistiliselt olulist mõju kesketele uurimisküsimustele, ei ole see protseduur sisuliselt siiski mõttekas ning pigem tuleks rakendada reserveeritust tulemuste üldistamisel. Teiseks potentsiaalseks valimivea allikaks võib pidada kõrgharitude üleesindatust, mis on pigem ootuspärane, kuivõrd kõrgharidusega inimesed on üleüldiselt suurema tõenäosusega nõus küsitlustes osalema.

HOIAKUD VAKTSINEERIMISE NING VAKTSINEERIMIST PUUDUTAVA INFORMATSIOONI SUHTES

Kuivõrd demograafilisele tausta kõrval on järgneva analüüsi kontekstis oluline ka vastajate üldine hoiak vaksineerimise küsimuses, siis alustame sellest jaotusest. Küsimust selle kohta ei formuleeritud otseselt, kuid uuriti seda, kas vastaja on praeguseks vaksineeritud või plaanib ta seda lähiajal teha. Joonis 1 kirjeldab vastajate hoiakuid, mille põhjal ligi 72% vastajatest on pooldaval seisukohal, 26% pigem vastandub ning suhteliselt väike

osa (alla 3%) on kahevahel. Kui võrrelda neid proportsioone Eesti täisealise elanikkonnaga tervikuna, siis võib märgata olulist kokkulangevust (vaktsineerituid 72,3%²), mis võiks viidata sellele, et kiriku liikmelisus ei oma otsest mõju vaktsineerimist puudutavatele hoiakutele.

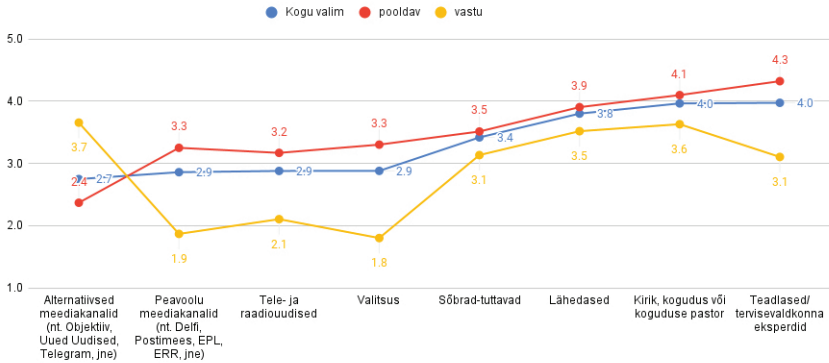

Joonis 1. Suhtumine vaktsineerimisse

Ka sugude vaates ei diferentseerunud hoiakud väga olulisel määral – pooldaval seisukohal oli 77% naistest ja 71% meestest. Üsna sarnane oli vastajate jaotus ka lähtuvalt jumalateenistusest osavõtmise regulaarsusest: iga nädal teenistustel osalejatest pooldas vaktsineerimist 71% ja vastajatest, kes osalesid kord-kaks kuus või veelgi harvem, oli pooldajaid 77%. Erinevus ei ole statistiliselt oluline ja seega ei saa järeldada, et sagedasem jumalateenistustel osalemine võiks Eesti kontekstis suurendada tõenäosust vaktsineerimisele vastanduda. Ootuspäraselt eristusid mõningal määral kõrgharidusega vastajate hoiakud (79% pooldaval seisukohal) ülejäänud vastajate omadest (63% pooldaval seisukohal).

Vaadeldes Eesti kristlaskonna usaldust erinevate COVID-19 pandeemiat puudutavate infoallikate vastu, kerkivad kõrvuti esile nii koguduse pastorid kui ka valdkonna eksperdid (joonis 2).

² <https://www.terviseamet.ee/et/koroonaviirus/koroonaviiruse-andmestik>.

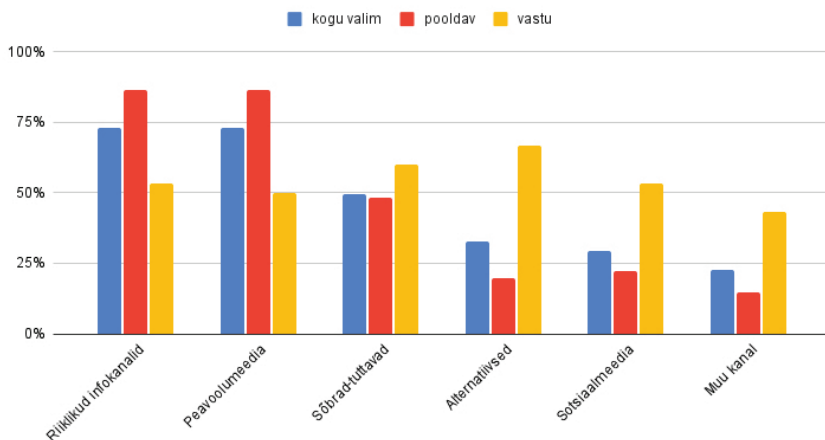

Joonis 2. Kui mõtlete COVID-19 pandeemiale, siis kuivõrd usaldate järgnevate institutsioonide või isikute jagatud soovitusi/ infot (1 = üldse ei usalda; 3 = nii ja naa; 5 = usaldan täielikult)?

Samal ajal on koguduste liikmed pigem umbusklikud nii mistahes (peavoolu) meediakanalite kui ka valitsuse suhtes. Ootuspäraselt on vaktsineerimise pooldajad üldiselt usaldavamad kui vaktsineerimisele vastandujad, ainsaks erandiks on siinkohal alternatiivsed meediakanalid, mida vaktsineerimisele vastandujad peavad kõige usaldusväärsemaks kanaliks. Vaadeldes usaldamatuse põhjusi, on valitsuse puhul peamiselt viidatud ebapädevusele ning ka ebasiirusele; nii tele- ja raadiouudiste kui ka peavoolu meediakanalite puhul on toodud välja kallutatust ning ka hinnangulisust. Alternatiivsete meediakanalite puhul on vaktsineerimise toetajad pidanud enim probleemiks ebateaduslikkust.

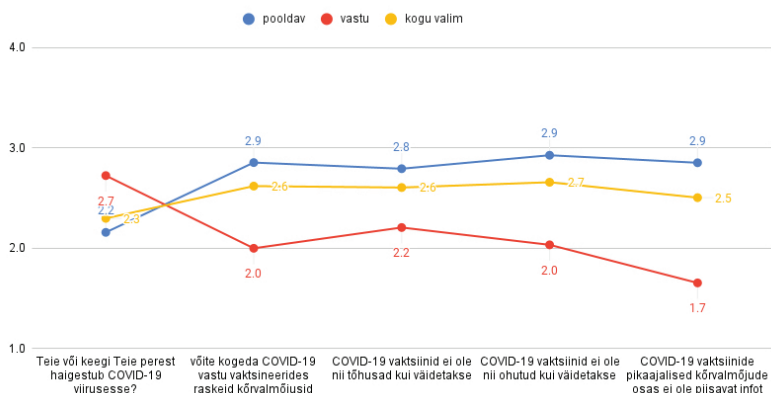
Erinevat laadi infokanalite usaldamine on üldiselt seotud kanalite jälgimisega – enamik vaktsineerimise pooldajatest ammutab pandeemiat puudutavat infot peasjalikult riiklikest infokanalitest ning peavoolu meediast (joonis 3).

Samas võiks ka eeldada, et vaktsineerimise suhtes skeptilisel seisukohal olevad kirikute liikmed jälgivad valdavalt alternatiivseid meediakanaleid, kuid ilmneb, et see grupp jälgib sisuliselt sarnases mahus kõiki loetletud kanaleid. Alternatiivsete meediakanalite jälgijate hulgas on lõviosa (75%) neid, kes jälgivad Objektiivi, 25% on märkinud eelistatud kanalina Uusi Uudiseid (25% vastanutest) ning mõnel korral on mainitud ka Telegrammi ja Meie Kirikut.

Joonis 3. Millistest kanalitest Te peamiselt COVID-19 pandeemiat puudutavat infot omandate?

Lisaks pandeemiat puudutavatele usalduse küsimustele paluti vastajatel hinnata ka seda, kui võrd nad muretsevad või ei muretse edasiste kriisiga seonduvate arengute pärast (joonis 4). Vaadeldes Eesti kristlaskonna hinnangute keskmisi, siis ilmneb, et kui pisut tuntakse muret COVID-19 viirusesse nakatumise pärast, siis vaktsiiniga seonduvate küsimuste puhul

Joonis 4. Kui võrd muretsete, et... (1 = muretseten väga; 4 = üldse ei muretse)?

on vastused enam-vähem täpselt skaala keskpunktis. Kui nüüd aga vaadata samu keskmisi lähtuvalt hoiakust vaksineerimisse, siis on üsna selgelt näha, et vastajad, kes on juba vaksineeritud või plaanivad seda lähiajal teha, muretsevad enda või lähedaste haigestumise pärast, kuid pigem ei muretse vaktsiiniga seotud riskide pärast. Vaksineerimisele vastandujate seas on hoiakud täpselt vastupidised – muret ei tekita mitte niivõrd haigestumine kui pigem vaktsiinidega seonduv.

Kui vaadata vastajate osakaalu, kes tundsid vähemal või rohkemal määral muret koroonaviirusesse nakatumise pärast, oli selleks 60% – täpselt sama osakaal ilmneb ka Riigikantslei tellitud novembrikuises elanikkonna uuringus (Riigikantslei 2021).

VAKTSINEERIMINE, KOGUDUS JA TEOLOOGIA

Järgnevalt käsitleme põhjalikumalt koguduse ja teoloogiliste argumentide rolli Eesti kristlaskonna vaksineerimist puudutavate hoiakute kujunemisel.

Teoloogiliste ja piibellike argumentidega seostuvad kaudselt küsimused „Kas kirikus peaks COVID-19 vastu vaksineerimisega seotud teemadest rääkima?“ (58% vastas, et kindlasti või pigem peaks) ja „Kas koguduse jutlustes on puudutatud COVID-19 vaksineerimisega seotud temaatikat?“, millele jaatavalt vastas 42% vastanutest. Viimasele küsimusele jaatavalt vastanutel oli võimalus ka oma sõnadega täpsustada, kas ja mil määral selle temaatika käsitlemine on mõjutanud nende suhtumist COVID-19 vastu vaksineerimisse. 47 vastanust 24 ütlesid lühidalt, et jutlused ei ole neid mõjutanud; lisaks ütles kuus inimest, et nad ei ole lasknud end mõjutada, teevad oma otsused ise ja/või ei vaja mõjutamist. Üks inimene vastas, et see on teda mõjutanud; konkreetsemalt vastati mõju kohta veel, et jutlustes käsitletu „on pannud kaaluma vaksineerimist“, „kinnitanud valikut vaksineerida“, „julgustanud vaksineerima“, kinnitanud või toetanud (senist) veendumust (kolm inimest). Mõtlemapanev oli kommentaar „Preestri abil jõudsin selgusele, et nii vaksineerides kui vaksineerimata jättes ei tee inimene pattu kuna vaksineerimine on soovituslik ning lähtub iga inimese soovist ja vabast tahtest“ (V28).

Mitmed vastajad selgitasid, et koguduse jutlustes pole olnud tegemist niivõrd konkreetsete vaktsineerimist puudutavate soovitude või hoiatustega kuivõrd üldisema üleskutsega mitte omavahel vastanduda vaktsineerimise teemadel; ligimesearmastuse ja mõistmise rõhutamisega; koolituse, ligimesearmastuse ja hoolivuse rõhutamisega; selgitamisega, kuidas paremini mõista käesolevat olukorda ja erinevaid inimesi.

Mõned vastajad olid aga jutluse sõnumist otseselt häiritud, öeldes:

„Meie õpetaja jutlus sel teemal tegi mind väga kurvaks, sain aru, et ma ei kuulu siia seltskonda, olen justkui see taunitav ja loll lamemaalane (kuigi mul ei ole palju seost nende Toompeal karjivate inimestega). [—] Minu meelest see ei ole kantsli teema, vähemalt täna mitte, kui me teame, et päris suur osa ühiskonnast ei ole vaktsiini usku. Nad ei usalda ja sa kantslis neid manitsedes ei saa mitte kuidagi seda usaldust tekitada. Nagu usaldus Jumala vastu, see tuleb mingit teist teed pidi, mitte manitsedes ja lolliks tembeldades.“ (V45)

„Pigem olen skeptiliselt suhtunud kuna on suisa „käskivas“ toonis ja stiilis vaktsineerima suunatud. On jäetud muud alternatiivid isegi kaalumata.“ (V90)

Heaks kokkuvõtteks COVID-19 teema käsitlemisele jutlustes võiks olla üks pikem vastus: „Jutuks on tulnud lihtsalt see, et peaksime ikkagi ligimese armastust hoidma ja olema üksteisega mõistvad. Pole otseselt öeldud, et mida peaks tegema või mitte, aga pigem see, et ärme unusta olla empaatilised ja armastavad kogu selles olukorras. Ma arvan, et just nii peaks ka koguduses nendel teemadel rääkima. Me ei saa öelda täpselt, et mida oleks siis õige teha, aga julgustada inimesi palvetama, rääkima sellest Jumalaga ning armastama teisi olenemata olukordadest ja arvamustest meie ümber. Jeesuse kogudus peab ühte hoidma ISEGI eriarvamustes.“ (V93)

Uurimuse põhifookuseks oli **kaardistada kristlaste piibellikud argumendid vaktsineerimise poolt ja vastu**. Uurimuse läbiviijad kaalusid siinkohal algselt ka terminit „teoloogilised argumendid“, aga „piibellikud“ tundus neutraalsemana. Vastuseid lugedes paistab samas, et kasutatud termin suunas mitmed vastajad eeskätt konkreetseid Piibli kirjakohti otsima, mitte niivõrd avaramaid usulisi seisukohti ja tödesid sõnastama.

Nii poolt- kui vastuargumentide puhul tunnistasid paljud vastajad, et ei leia neid Piiblist (pooltargumentide osas 36 vastajat; vastuargumentide osas 56 vastajat). Küllap seostub see osaliselt faktiga, et vaid 4% mittevaktsineeritustest seostas oma vaktsineerimise otsuse piibellike argumentidega ja 3,7% vaktsineeritustest oli otsuse tegemisel toetunud piibellikele argumentidele. Teisisõnu ei tundu kristlaste vaktsineerimise või mittevaktsineerimise otsuse puhul usulised tõekspidamised kuigi määravat rolli omavat. Samas väljendati vastates korduvalt seisukohta, et Piibel ja nii-öelda argielulised teemad tuleks pigem teineteisest lahus hoida.

Pole õige otsida piiblist vaktsineerimist toetavaid või vaktsineerimisele vastanduvaid argumente – see oleks pühakirja meelevaldne tõlgendamine. Samuti pole õige kirikus vaktsineerimist propageerida või kõnelda sellele vastu. Kiriku ülesanne koroonakriisis on pakkuda tuge ja vaimukosutust kõigile neile, kes seda soovivad ja vajavad. (V100)

Pühakirjas pole mingeid argumente ei vaktsineerimise poolt ega vastu. Kõik oleneb vaktsiinist, selle valmistamise viisist, toimest ja kõrvalmõjudest. (V102)

Piibel räägib hinge päästmisest, terviseprobleemide lahendamine on meditsiinivaldkonda kuuluv küsimus. (V95)

Ma ei seoks vaktsineerimise teemat üldse piibliga. Kristlaste fookus peaks olema pigem jumaliku missiooni täitmisel siin Maa peal, mitte suhete lõhkumisel ja oma õiguse taga ajamisel, võttes selle aluseks Jumala sõna. (V78)

Vaktsineerimine ei ole teoloogiline, vaid meditsiiniline küsimus. Vaktsineerimisotsuse langetamisel on minu arust demagoogiline toetuda kontekstist välja rebitud piiblitšitaatidele. (V110)

Piibellike argumentidena vaktsineerimise poolt ja vastu saab uurimusest välja tuua laiemad teemad (tabel 2).

Tabel 2. Sagedasemad vaksineerimist toetavad ja vastandavad piibellikud argumendid

Poolt	Vastuseid	Vastu	Vastuseid
Ligimesearmastus (Jh 15:12), kaasinimestest hoolimine	31		
Jumala usaldamine (Rm 8:28; Ps 91) ka vaksineerides	13	Jumala usaldamine (Rm 8:28; Ps 91) mitte vaksineerides; muretsemine kui patt Jumala silmis	11
Ihu kui Jumala tempel: vastutus keha ja tervise hoidmise eest (1Kr 6:19)	11	Ihu kui Jumala tempel: hoiatus seda mitte rikkuda (1Kr 3:16–17)	15
Võimudele alistumine	15	Eshatoloogilised argumendid	10
Mõistlik meel (2Tm 1:7) ja Jumalast antud tarkus, sh arstidele	5	Jumala loodu on täiuslik ja ei vaja inimlikku sekkumist	6
Jumalik tervendamine ei vastandu meditsiinile	9	Jumal ise tervendab	6

LIGIMESEARMASTUS JA KAASINIMESTEST HOOLIMINE

Argument kõneleb vaksineerimise poolt. Konkreetset terminit „ligimesearmastus“ kasutati vastustes 14 korral, veel kasutati termineid „teistest hoolimine“, „hoolitsus“, „teiste kasu“ (viide kirjakohtadele 1Kr 10:24) ning mitmeid üldisemaid väljendeid. Viidati ka halastaja samaarlase loole Luuka evangeeliumis. Mitmed vastajad lisasid selgituse, kuidas ligimesearmastus nende jaoks otseselt vaksineerimisega seostub.

Saan piirata nakatumisvõimalust, hoida ka arste ja muid ühiskonna liikmeid. (V50)

Jeesus ei õpetanud meid haigust jagama vaid üksteist armastama ja kui me armastame teisi inimesi me tahame neid halva eest kaitsta ja hetkel tõhusamad lahendused on palve, vaksineerimine ja maski kandmine. (V51)

Vaktsineerides levitan viirust vähem ja sellega kaitsen nõrgemaid. (V67)

Kes hoolib teistest inimestest ja soovib piirata koroonaviruse levikut ühiskonnas, see „paneab õla alla“ ja vaktsineerib ennast ära, sest ei ole ühtki teist nii tõhusat meetodit viiruse leviku piiramiseks. (V57)

Üks vastaja tõstatab samas tõsise küsimuse: „Ülim käsk on armastada üksteist – kas need piibellikud argumendid vaktsineerimise osas (mida leitakse kindlasti nii poolt- kui vastuargumente) siis liidavad või lahutavad meid?“ (V78)

JUMALA USALDAMINE

Jumala usaldamise argumenti on peaaegu sama hulk inimesi toonud nii vaktsineerimise poolt kui vastu. Mõlemal juhul viidatakse ka samadele kirjakohtadele Rm 8:28 ja Ps 91. Vaktsineerimise poolt argumenteerides tõlgendatakse usaldust eeskätt usuna, et Jumal ei lase vaktsiinil uskujale mingit olulist kahju teha.

Ei ole vaja karta vaktsineerimist, kui usud kindlalt töötusesse, et elad Kõige kõrgema kaitse all – vt Ps 91:1–7. (V17)

Kui nad teile ka mürki annavad, ei avalda see teile mõju (Lk 10:19) – minul on kogemusi, et Jumal seisab oma töötuse taga. Mulle on tähtis oma suure pere turvatunne. (V2)

Jumal kaitseb omasid ja organismist läheb välja kõik see, mis mind ohustab. (V47)

Vaktsineerimise vastu argumenteerides tõlgendatakse usaldust pigem muretsemisest loobumisena, inimlike ettevaatusabinõude mitteusaldamise ja kasutamisenä ja enda üksnes Jumala kätte andmisena.

Kui Issand ei hoia (Ps 127:1), siis haigestuvad ja surevad ka vaktsineeritud inimesed (kaasaarvatud vaktsiinist põhjustatud surmad) ja samas ei haigestu haigetega koos elavad ja töötavad (sealhulgas ilma maski ja muude vahenditeta) inimesed. (V85)

Jumal peab liigset muretsemist patuks; igasugu viirused ongi osa sellest langenud maailmast; Piibli fookus on Jumala usaldamisel nii elus kui ka surmas. (V19)

Kristlane peaks usaldama Jumalat ja ei peaks kartma maailmas ringlevaid haigusi. (V58)

Teema tasakaalustavaks kokkuvõtteks võiks olla allolev mõtteavaldus:

Ma usun, et Jumal laseb omadele kõik heaks tulla, vaksineerigu ta siis ennast või mitte. Õndsaks saadakse usust Jeesusesse Kristusesse. Kõige olulisem on otsida Jumala ligiolu. (V76)

IHU KUI JUMALA TEMPEL

Ihu kui Jumala templi väärtustamise argumenti tuuakse samuti nii vaksineerimise poolt kui vastu. Taas on aluseks samad kirjakohtad ning vaksineerimise pooldajate ja vastaste arv suhteliselt sarnane. Samas võib täheldada pisut erinevat rõhuasetust. Vaksineerimise poolt toodud argumentides rõhutatakse inimese isiklikku vastutust Jumala antud elu ja tervise hoidmise eest.

Ka maapealne elu on püha ja selle hoidmiseks ja paremaks tegemiseks tuleb rakendada kõikvõimalikud abivahendid. (V54)

Jumal on loonud inimese kehad maa peale elu kandmiseks, mitte viirustele või muudele raskustele allaandmiseks ja Jumala proovilepanemiseks. Vaksineerimine on siiski hetkel tõhusaim vahend Covid-19-ga toimetulemiseks. (V52)

Elu on püha ja inimene peab oma tervise eest ise vastutuse võtma. (V84)

Kristlasel on vastutus hoolitseda oma keha kui Püha Vaimu templi eest. (V58)

Piibel käsib elu ja tervist hoida kui Jumala templit. Igaüks peab andma endast parima, et seda teha. Mis siis kellegi meelest parim on. (V94)

Vaksineerimise vastu argumenteerides rõhutatakse eeskätt piibellikku hoiatust oma keha kui Jumala templit mitte rikkuda (1Kr 13:17).

Meie keha on meile Jumala poolt antud ning on meie hinge templiks siin maapeal. Piiblis on palju õpetusi kuidas seda hinge templit tervena hoida – paastu ja palvega ja on ka käsk meie hinge kodu puhtana ja korras

hoida. Samas on meile antud vaba tahe, et kui palju me seda Jumala templit risustada tahame – ükskõik siis millega... (V15)

Tuleb olla ettevaatlik tundmatute ja päriselt uurimata ainetega. (V85)

Taas on aga vastajate seas neid, kes märgivad ära Pühakirja tõlgendamise võimaluse mõlemat pidi:

Saab tuua argumentiks, et hoia oma keha kui templit või kaitse (armasta) oma ligimest, aga täpselt selle sama argumenti saab tuua ka põhjendamaks vaktsineerimisvastasust. (V93)

VÕIMUDELE ALISTUMINE

See on argument vaktsineerimise poolt, mille aluseks on mitu kirja-kohta Uue Testamendi kirjadest (Rm 13:1; Hb 13:17; 1Pt 2:13; 1Pt 5:5; Tt 3:1). Selle argumenti puhul tuleks rõhutada, et vastajate poolt konkreetselt esile toodud kirjakohtade osakaal oli siin kõige suurem. Mitmed kommentaarid viitavad otsesõnu võimudele alistumisele kui piibellikule korraldusele.

Ole alandlik, kuulekas, alistu ülematele Jeesus ka maksis makse, käis sünagoogis ja kuuletus kõiges. (V91)

Piibel räägib (riigi)juhtidele ja võimudele alistumisest ja seeläbi võiks ju otsekui tõmmata paralleeli, et sel juhul peaks kuuletuma ka vaktsineerimisnõudele. (V35)

Samas leidub kommentaare, mis kutsuvad üles usaldusele, mis omakorda toetub koguduses tehtavatele eestpalvetele riigijuhtide eest.

Kui kirikus palvetatakse meie riigi juhtide eest, siis peame ka usaldama et Jumal juhib meie juhtide otsuseid. (V59)

Me peame palvetama meie juhtima pandud inimeste eest, et nad teeksid õigeid otsuseid, mis tooksid meie rahvale õnnistust, mitte hävingut. (V81)

ESHATOLOOGILISED ARGUMENDID

Eshatoloogilised argumendid kuuluvad vaktsiinivastaste argumentide hulka. Viidatakse märkidele lõpuaegadest, saatana tegudega kaasamineku ohule ja otsesõnu ka vaktsineerimisele kui saatanlikule plaanile (V84, V106). Konkreetseks teemaks on vaktsineerimise seostamine „metsalise märgiga“ (Ilm 13:16–17), kuigi see ei ole üle rõhutatud, vaid pigem väljendatud kahtluse tasandil.

Kindlasti on teemaks metsalise märk, mida on võimalik väga mitmeti tõlgendada ja iga uus ja teadmata asi võib olla märk, mida me ühiskonna survel endale külge võtame. (V81)

Praegusel vaktsineerimiskampaanial on tugevad paralleelid Ilmutuse raamatu metsalise temaatikaga. Ei arva isiklikult, et vaktsineerimisega paigaldatakse metsalise märk, kuid mõistusevastased piirangud, inimeste terroriseerimine, vaktsiinikahjustuste eitamine jne on ilmselgelt Valede Isa teod. (V110)

Haakub Jeesuse hoiatustega lõpuaegadest ja Ilmutusraamatuga. Rahvad/inimesed valivad ise Metsalise (poolt). (V104)

MÕISTLIK MEEL

Mõistliku meele argument kuulub vaktsineerimist pooldavate seisukohtade hulka. See toetub eeskätt kirjakohtadele 2Tm 1:7, kus räägitakse „mõistliku meele vaimust“, ja argumendi toojad rõhutavad meile Jumala poolt antud mõtlemisvõimet ja otsustusvõimet. Mõned näited:

Jumal on andnud mõistliku meele vaimu; tarkuse ja arukuse Vaim – Jeesusel, nii ka meil; kuidas selles Vaimus tunnen – ja kui vastu võtan tänuga, pole miski taunitav. (V50)

Lisaks usule Jumalasse ja palvele on väga mõistlik kasutada kaasaegse meditsiini abi tervishoiu probleemide lahendamiseks. (V74)

JUMALA LOODU TÄIUSLIKKUS

Loodu täiuslikkuse argument on argument vaksineerimise vastu ja mõnevõrra seotud ihu kui Jumala templi teemaga. Aluseks on seisukoht, et Jumal on inimese loonud täiuslikuna ja sellele ei tohiks midagi juurde lisada ega ära võtta.

Kõiges loota Jumalale; mitte lasta oma sisemuses midagi sündida, mis Jumal pole seadnud – siis muidugi ei tohiks tarbida ka muid ravimeid. (V50)

Jumal on inimese täiuslikuks loonud, kunstlikud ained (eriti corona vaktsiin) hävitavad inimest. (V20)

Jumal on loonud inimese. Midagi juurde süstida pole vaja. (V67)

Looja loomingut ei tohi inimene oma rikkuse jahil ja võimunjäljas olles rikkuda. (V89)

Muidugi võib vaksineerimist vaadelda kui loodu nn solkimist, et me pole täiuslikult loodud. (V51)

JUMALIK TERVENDAMINE JA MEDITSIIIN

Selle teema puhul saab taas võrrelda vaksineerimist pooldavaid ja vastustavaid argumente. Vaksineerimise pooldajad on toonud esile kirja-kohti Uues Testamendis mainitud arstide kohta ja üks vastaja osutas kirjakohtadele Srk 38:1–4, mis algab sõnadega „Austa arsti – sa ju vajad teda – austusega, mis temale kuulub, sest Issand on loonud ka tema!“. Nad ei näe arstide usaldamises vastuolu Jumala tervendamisega.

Jumal on tervendaja. Tema on andnud arstidele tarkuse inimesi aidata. (V53)

Piiblis leidub soovitusi pöörduda arstide poole, kasutada ravimeid. (V98)

Eks ravitsemisandki ole Jumala antud. (V38)

Jumal on andnud arstid, kelle kaudu saame haigustes palju aidatud! (V49)

Lisaks rõhutatakse Jumala poolt arstidele ja teadlastele antud tarkust, mida on kasutatud ka vaktsiini loomisel.

Jeesus tunnustas arste. Jumal on loonud inimese loominguks ja andnud talle tarkust. Tuleb seda kasutada ja paluda Jumalalt kinnitust kahtluste puhul. (V45)

Jumal on loonud inimese looma ja ta on loonud vaktsiini, et me saaksime koos elada. Me igapäevaselt kasutame nii palju inimese loodud asju, et miks vaktsiini peaks teistmoodi käsitlema. (V51)

Jumal kasutab ka inimlikku teadmiste ja oskuste kogumit, sealhulgas arstide omi. (V48)

Mina olen kindel, et Looja, kes lõi kogu Maaailma, on hoidnud oma ligiolus ka vaktsiinide valmistajaid, teadlasi ja arste. (V83)

Vaktsineerimise vastaste argumentide puhul on rõhuasetus nii-öelda puhtal jumalikul tervendamisel, mis toetub valdavalt kirjakohale Js 53:5, millele küll otseselt ei viidatud, aga mida korduvalt tsiteeriti.

„Minu vermetes on teie tervis“. Ma usun ka seda töötust väga kindlalt. Olen ka selle töötuse täitumist oma elus kindlalt kogenud. (V2)

Kuna Piiblis on juttu sellest et „mina olen Issand, su ravija“ ja äkki seetõttu võtavad paljud kristlased mitte uskuda vaktsiini tõhusust ja palvetavad Jumala poole, ega kuula mis teadus räägib. (V83)

Jeesuse vermete läbi on tervis tulnud ja sellepärast pole ka vaktsiini vaja. (V65)

Minu vaktsiin on Jeesus Kristus. (V11)

KOKKUVÕTE

Uurimusest ilmneb, et suurel osal kristlastel on vaktsineerimise küsimuses isiklikud teoloogilised argumendid, ja huvitav on see, et enamik neist, kes oma piibellikud argumendid sõnastas, püüdis siiralt leida nii poolt- kui ka vastuargumente. Seega ei ole iga kord tingimata tegemist inimese sügava isikliku veendumusega, vaid mitme argumendi sõnastuse puhul paistab kätte soov tõepoolest oma usulisest pagasist mingi

sobiv argument leida. Seda kinnitavad muuhulgas väljendid „Äkki see-tõttu võtavad paljud kristlased mitte uskuda vaktsiini tõhusust“ (V83); „Muidugi võib vaktsineerimist vaadelda kui loodu nn solkimist“ (V51); „Seeläbi võiks ju otsekui tõmmata paralleeli, et sel juhul peaks kuule-tuma ka vaktsineerimismõnudele“ (V35); „Saab tuua argumendiks, et hoia oma keha kui templit või kaitse (armasta) oma ligimest, aga täpselt selle sama argumendi saab tuua ka põhjendamaks vaktsineerimisvastasust“ (V93) jne. Vastuseid analüüsidest paistab ka, et nii vaktsineeritud kui ka vaktsineerimata inimesed pakkusid välja argumente mõlemalt poolt: nii vaktsineerimise poolt kui ka selle vastu. Samas leiab vastustest ka väga isiklikke, lausa tunnustusena kõlavaid argumente: „Olen selle töötuse täitumist oma elus kindlalt kogunud“ (V2).

Ehkki nii Ameerika Ühendriikides kui ka Lääne-Euroopas teosta-tud uuringud viitavad seosele, mille põhjal koguduslik kuuluvus suurendab tõenäosust vaktsineerimisele vastanduda, siis nii teoloogiline argu-mentatsioon kui ka käesoleva uurimuse analüütiline materjal tervikuna Eesti kontekstis sarnast järeldust teha ei võimalda. Kuigi enam kui kaks kolmandikku küsitletutest leidis, et vaktsineerimisega seotud teemadest peaks kogudustes rääkima, ei leidunud peaaegu kedagi, kes oleks märki-nud, et jutlustel oleks olnud mõju nende vaktsineerimisega seotud hoiakutele. Viimast kinnitab ka fakt, et küsitletute seas oli nii vaktsineeritute kui ka võimaliku haigestumise pärast muretsejate osakaal üsna täpselt samal tasemel Eesti elanikkonnaga tervikuna. Niisiis ei paista Eestis kiriklikul kuuluvusel ega ka teenistustel osalemise sagedusel olevat ühest selget mõju liikmeskonna hoiakutele vaktsineerimise küsimuses. Suhtu-mine pandeemiasse viitaks pigem sellele, et Eesti kontekstis moodustab kristlaskond üsnagi esindusliku läbilõike ühiskonnast.

On ilmekas, et koroonapandeemiat puudutavate soovitude puhul on vastajatel ühtviisi kõrge usaldus nii kiriku/koguduse pastori kui ka ter-visevaldkonna ekspertide suhtes ning samas ühtmoodi kahtlev positsioon nii meedia kui ka valitsuse suhtes. Kui lähtuda vastajate seisukohast, et pandeemiaga seotud teemade käsitlemine kiriku kontekstis ei ole nende otsust vaktsineerimise küsimuses mõjutanud, ja vaadata nende teoloogi-liste seisukohtade mitmekesisust, võib eeldada, et enamik Eesti krist-lastest ei oota pastorilt mitte niivõrd praktilisi juhtnööre kuivõrd laiemat argumentatsiooni. Vaktsineerimine on siinse kristlaskonna jaoks pigem

meditsiiniline kui teoloogiline küsimus ja paistab, et lõplik hoiak kujundatakse välja sarnaselt ülejäänud ühiskonnaga. Sellegipoolest tajutakse kogudustes teema tundlikkust vägagi kõrgelt, mis raskendas ka käesoleva küsitluse läbiviimist ning millega tuleks kindlasti arvestada ka tulevaste uuringute planeerimisel.

Kasutatud kirjandus ja allikad

- Aaslav-Tepandi, Katri. 2021. „Rahutute hingedeaja valikud“. *Eesti Kirik*. 17.11.2021.
- Dein, Simon. 2021. „Covid-19 and the Apocalypse: Religious and Secular Perspectives“. *Journal of Religion and Health* (2021) 60:5–15. DOI:10.1007/s10943-020-01100-w.
- Druckman, James N.; Klar, Samara; Krupnikov, Yanna; Levendusky, Matthew; Ryan, John B. 2021. „Affective polarization, local contexts and public opinion in America“. *Nature Human Behaviour* 5, 28–38.
- Garcia, Louiegi L.; Yap, John Federick C. 2021. „The role of religiosity in COVID-19 vaccine hesitancy“. *Journal of Public Health (Oxford)* 2021 Sep 22; 43(3):e529e530. DOI: 10.1093/pubmed/fdab192
- Hood, Samuel J. 2021. „A Theological Response to Growing „Vaccine Hesitancy“ in American Evangelical Churches“. *Navigating Complexity in Our World*, pp. 187–207. Wilmore: First Fruits Press.
- Jourdan, Philippe. 2021. „Vaktsineerimine on armastuse tegu“. *Postimees* 30.08.2021.
- Jürgenstein, Toomas. 2021. „Kadunud osadus riigiga“. *Postimees* 12.11.2021.
- Krantz, Dirk; Niepel, Christoph; Botes, Elouise; Greiff, Samuel. 2020. „Religiosity Predicts Unreasonable Coping With COVID-19“. *Psychology of Religion and Spirituality*. DOI: 10.1037/rel0000395.
- Mikovitš, Bianca. 2021. „Koroonavaktsiinide paremusjärjestus: nii hindavad nende eetilisust kirikud“. *Maaleht* 21.04.2021.
- Remus, Harold. 2001. „Health and Illness“. *The Encyclopedia of Christianity*, Vol 2: 504–505. Eerdmans Publishing Company, Michigan.
- Rodríguez-Blanco, Noelia; Montero-Navarro, Sergio; Botella-Rico, José M.; Felipe-Gómez, Antonio J.; Sánchez-Más, Jesús; Tuells, José. 2021.

„Willingness to Be Vaccinated against COVID-19 in Spain before the Start of Vaccination: A Cross-Sectional Study“. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2021,18, 5272. DOI: 10.3390/ijerph18105272

Sinclair, Daniel. 1997. „Health“. *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion*, p. 311. Oxford University Press, New York Oxford.

Veebiviited

„Americans Oppose Religious Exemptions From Coronavirus-Related Restrictions“. 2020. *Pew Research Center*. August 7, 2020. <https://www.pewforum.org/2020/08/07/americans-oppose-religious-exemptions-from-coronavirus-related-restrictions/>.

„Euroopa Kirikute Konverents avaldas Covid-19 vastu vaksineerimise teemal aruteludokumendi“. 2021. *Kirik ja Teoloogia*. <https://kjt.ee/2021/03/euroopa-kirikute-konverents-avaldas-covid-19-vastu-vaksineerimise-teemal-aruteludokumendi/>. (12.03.2021)

Funk, Cary; Gramlich, John. 2021. „10 facts about Americans and coronavirus vaccines“. 2021. *Pew Research Center*. March 23, 2021 <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/03/23/10-facts-about-americans-and-coronavirus-vaccines/>.

Funk, Cary; Tyson, Alec. 2021. „Growing Share of Americans Say They Plan To Get a COVID-19 Vaccine – or Already Have“. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/science/2021/03/05/growing-share-of-americans-say-they-plan-to-get-a-covid-19-vaccine-or-already-have/>.

Funk, Cary; Tyson, Alec. 2020. „Intent to Get a Covid-19 Vaccine Rises to 60% as Confidence in Research and Development Process Increases“. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/science/2020/12/03/intent-to-get-a-covid-19-vaccine-rises-to-60-as-confidence-in-research-and-development-process-increases/>.

Jürgenstein, Toomas. 2020. „Minu koroona teoloogia“. <https://www.err.ee/1608146713/toomas-jurgenstein-minu-koroona-teoloogia>.

Nieminen, Tommi. 2021. „Kyllä sanon ei“. *Helsingin Sanomat*, 10.01.2021, <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000007727904.html> (07.01.2022).

- Riigi Teataja III. 2020. Eriolukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigi haldusterritooriumil. Riigi Teataja III, 13.03.2020, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/313032020001>.
- Riigikantselei. 2021. COVID-19 teemalise küsitluse raportid. 34. küsitlusvoor (10.–15.11.2021) üldraport. <https://riigikantselei.ee/uuringud>. (7. 01.2022).
- Salumäe, Tiit. 2021. Ringkiri. <https://e-kirik.eelk.ee/eesti-kirikute-noukogu-saatis-valitsusele-vaide-jumalateenistus-ei-ole-suvaline-rahvakogunemine/>.
- Seer, Marek. 2021. „Ministeerium palub kirikutel vahendada vaktsineerimisinfot“. *Meie Kirik* 31.08.2021 <https://www.meiekirik.net/index.php/uudislood/1852-ministeerium-palub-kirikutel-vahendada-vaktsineerimisinfot>. (31.08.2021)
- „Tuhanded kodanikud ühinesid covidi-teemalise pöördumisega“. 2021. *Meie Kirik* 13.09.2021 <https://www.meiekirik.net/index.php/uudislood/1863-tuhanded-kodanikud-uehinesid-covidi-teemalise-poeerdumisega>.
- „What Lessons Do Americans see for Humanity in the Pandemic?“. 2020. Pew Research Center. October 8, 2020. <https://www.pewforum.org/essay/what-lessons-do-americans-see-for-humanity-in-the-pandemic/>.